

Nr 189.

Av herr **Ohlin m. fl.**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till centrala verkstadsskolor m. m.

Det svenska undervisningsväsendet har i många avseenden under senare årtionden undergått en storartad utveckling. Detta gäller dock i mindre grad för yrkesundervisningens vidkommande, då denna både med avseende på mångsidighet och omfattning lämnar åtskilligt övrigt att önska. Uppgiften att bereda yrkesundervisningen den plats inom undervisningsväsendet som den förtjänar — att giva den en med andra grenar likvärdig ställning — väntar alltjämt på sin lösning. Ett steg i denna riktning har under senare år tagits genom inrättande av centrala verkstadsskolor, vilkas vidare utbyggande torde i hög grad främjas om Kungl. Maj:ts proposition nr 71 vinner riksdagens bifall. Emellertid tarvas för en rationell utveckling av denna och besläktade skolformer även en förstärkning av den centrala ledningen för yrkesskoleväsendet.

Den 30 december 1938 avgav verkstadsskoleutredningen betänkande med förslag angående *överstyrelse för yrkesutbildning* (statens offentliga utredningar 1938: 54). Enligt förslaget skulle yrkesskoleavdelningen inom skolöverstyrelsen upphöra och överstyrelsen för yrkesutbildning organiseras såsom ett fristående statligt organ i nära samband med näringsliv och arbetsmarknad. Överstyrelsen skulle bestå av en ordförande, tillika chef, samt fyra ledamöter, av vilka två närmast skulle företräda företagar- och två arbetarintressen inom näringslivet. Till överstyrelsen skulle vara knutet ett kansli, fördelat på tre byråer. Denna överstyrelse skulle icke blott handha ledningen av den yrkesundervisning för hantverk och industri samt handel och husligt arbete, som äger rum i *skolor* av olika slag, utan jämväl och icke minst handha ledningen av de åtgärder till befrämjande av yrkesutbildningen *inom näringslivet*, som det allmänna finner skäl vidtaga.

Ur de yttranden, som av olika myndigheter avgivits rörande de sakkunnigas förenämnda förslag om en särskild överstyrelse för yrkesutbildning, tillåta vi oss anföra några synpunkter. *Kommerskollegium* förutsätter, att, därest de sakkunnigas förslag om inrättande av centrala verkstadsskolor genomfördes, detta skedde under en centralledning, som hade sin uppmärksamhet riktad på att kostnaderna för yrkesutbildningen stode i

rimligt förhållande till det framtida praktiska värde, utbildningen i verkligheten kunde tänkas få, främst för den utbildade lärlingen men också för hantverk, industri och näringsliv i allmänhet. Den centrala ledningens organiserande och övervakande insatser måste bli av den mest avgörande betydelse för yrkesskoleväsendets lyckosamma utveckling. *Svenska arbetsgivareföreningen* betonar, att det skulle vara ändamålsenligt att i första hand genomföra den omorganisation av den centrala ledningen för yrkesskoleväsendet efter de riktlinjer verkstadsskoleutredningen föreslagit, för att sedermera, med stöd av den mera allsidiga erfarenheten en dylik ledning förfogade över, efter hand uppdraga de principiella riktlinjerna för och bygga ut de olika grenarna av yrkesutbildnings- och lärlingsverksamheten. *Statens arbetslöshetskommission* har uttalat, att tillkomsten av en central ledning av yrkesutbildningen, som bleve i stånd att upprätthålla en intim kontakt med näringsliv och arbetsmarknad, syntes kommissionen innebära en garanti för att en utökning av yrkesundervisningen under arbetslöshets-tider verkställdes under iakttagande av samtliga på behovet av en sådan utökning inverkan faktorer.

Departementschefen uttalar i proposition nr 71 som sin uppfattning, att spørgsmålet om inrättande av en särskild överstyrelse för yrkesutbildningen bör beredas en isolerad lösning. Frågan om vilka åtgärder som böra vidtagas för att inom yrkesutbildningen ernå tillräcklig planmässighet och en önskvärd avvägning mellan skilda intressen bör i fortsättningen uppmärksammas och vid lämplig tidpunkt i hela dess vidd upptagas till omprövning. Det synes honom vara särskilt betydelsefullt, att den centrala statliga ämbetsmyndigheten på yrkesundervisningsens område har möjligheter till nära kontakt med näringslivets och arbetsmarknadens olika intressen. Ehuru han på grund härav finner en omorganisation av det nuvarande centralorganet önskvärd, anser han sig dock icke kunna nu framlägga förslag om en mera genomgripande omorganisation utan bebådar förslag om provisorisk förstärkning av skolöverstyrelsens yrkesskolavdelning.

Departementschefen delar alltså de sakkunnigas uppfattning om önskvärdheten och betydelsen av en särskild överstyrelse för yrkesutbildningen men ställer frågan på framtiden. Vi anse dock, att starka skäl äro förebrogta för ett principbeslut om en centralledning för yrkesskoleväsendet i samband med att avgörande träffas rörande organisation och statsbidrag till de centrala verkstadsskolorna. Denna gren av undervisningen är i hög grad särpräglad, och det framstår som synnerligen betydelsefullt att den centrala ämbetsmyndigheten på detta undervisningsområde har möjlighet till nära kontakt med näringslivet och arbetsmarknaden. Detta gäller inte minst vid starten av de nu föreslagna verkstadsskolorna, varvid centralledningens insatser kunna bli av största betydelse för deras riktiga upp-

byggande och lyckosamma utveckling. Denna ledning skulle också utgöra en garanti för att en utökning av yrkesundervisningen under arbetslöshetstider kunde verkställas under iakttagande av samtliga inverkan- de faktorer, om vilkas vikt arbetslöshetskommissionens erfarenheter vittna. Departementschefens tvekan att nu framlägga förslag om en fristående centralledning för yrkesutbildningen hänför sig möjligen till de därmed för- enade merkostnaderna. I jämförelse med kostnaderna för det framlagda förslaget om de centrala verkstadsskolorna synas dessa merkostnader dock ej behöva tillmätas allt för stor betydelse. Enligt verkstadsskoleutred- ningens beräkningar skulle kostnaderna för den föreslagna överstyrelsen för yrkesutbildning kunna uppskattas till cirka 234,000 kronor per år, vilket innebär en merkostnad av cirka 116,000 kronor per år i jämförelse med nuvarande organisation. Då ledningen av verkstadsskoleväsendet, om den även i framtiden skall handhavas av skolöverstyrelsens yrkesavdel- ning, enligt vad departementschefen meddelar, kommer att nödvändig- göra en viss utvidgning av denna avdelning, blir merkostnaden för en fristående överstyrelse relativt obetydlig i jämförelse med de miljonbelopp ifrågavarande undervisning kräver. Därtill må betonas, att dessa mer- kostnader säkerligen skulle innebära en produktiv insats, enär yrkesut- bildningen inom såväl yrkesskoleväsendet som näringslivet under en fri- stående centralledning efter allt att döma bleve mera effektiv och där- igenom i högre grad skulle bidra till höjande av näringslivets produ- ktionsförmåga. En dylik central ledning av yrkesskoleväsendet torde också ha särskilda möjligheter att tillse, att anvisade medel i allmänhet erhålla en effektiv användning och på så sätt åstadkomma kostnadsbesparingar.

I propositionen föreslås, att stipendier av statsmedel till behövande ele- ver vid verkstadsskolor skola utgå med högst 45 kronor i tredje, högst 25 kronor i andra och högst 15 kronor i första behovsgraden, allt för månad räknat.

Verkstadsskoleutredningen förordade i sitt i september månad 1938 av- givna betänkande, att stipendiebelopp borde utgå med respektive 50 kro- nor, 30 kronor och 20 kronor samt att vid tvåårig eller längre kurstid sti- pendiebeloppen från och med andra läsåret skulle kunna utgå med något förhöjda belopp, förslagsvis 5 kronor per månad.

I detta sammanhang torde kunna erinras om stipendiefrågans läge be- träffande de lägre lantbruksundervisningsanstalterna. Så beslöt 1939 års lagtima riksdag, att stipendiebeloppen vid lantmanna- och lanthushålls- skolor i de tre behovsgraderna skulle från och med budgetåret 1940/41 utgöra 60, 40 och 20 kronor. Även vid lantbruksskolor skulle en förhöjning av stipendiebeloppen samtidigt äga rum. Med hänsyn till det ändrade statsfinansiella läget beslöt emellertid 1940 års lagtima riksdag på förslag av Kungl. Maj:t, att med genomförandet av riksdagsbeslutet om höjning skulle tills vidare anstå.

Av den debatt, som föregick propositionens antagande, liksom av beslutets formulering, får man det intrycket, att riksdagen redan år 1939 var av den uppfattningen, att lantbruksundervisningen borde betraktas som en renodlad yrkesutbildning, och att de olika yrkesskolorna i anslags- och andra hänseenden borde jämföras. Vad som beslöts beträffande stipendierna till elever inom lantbruksundervisningen borde sålunda komma att gälla även andra yrkesutbildningsanstalter. Med anledning härav hade man väntat, att den nu framlagda propositionen om centrala verkstadsskolor skulle ha ställt de vid dessa skolor utgående elevstipendierna i paritet med dem som enligt beslut vid riksdagen 1939 skola utgå till elever inom lantbruksundervisningen. Så har emellertid icke skett. Starka skäl synas tala för att principerna för stipendierna till elever vid centrala verkstadsskolor fastställas samtidigt med beslutet om skolornas organisation m. m. och på det sätt, som skedde vid 1939 års lagtima riksdag angående stipendier till elever inom den lägre lantbruksundervisningen. Att man på grund av statsfinansiella skäl måhända tvingas dröja med beslutets ikraftträdande synes ej böra utgöra hinder för att nu fatta principbeslut.

I propositionen framhålles, att de föreslagna verkstadsskolorna i första hand avse utbildning av manlig ungdom för hantverks- och industriyrkena. Utredningen har emellertid framhållit, att, därest det skulle befinnas lämpligt att för kvinnlig ungdom inrätta särskilda centrala verkstadsskolor eller särskilda yrkesavdelningar vid dylika, enahanda principer kunde tillämpas som de i betänkandet angivna.

Statsrådet har godtagit denna ståndpunkt. Därmed torde emellertid ej frågan om den kvinnliga ungdomens yrkesutbildning få anses tillfredsställande behandlad. I likhet med vad som skett inom den högre utbildningen böra även dessa verkstadsskolor principiellt stå öppna för kvinnliga elever. Någon större tillströmning, som kan leda till inrättande av särskilda kvinnliga avdelningar, torde knappast vara att räkna med inom flertalet berörda yrken. Möjligheten bör därför stå öppen för enskilda kvinnliga elever att erhålla ifrågavarande yrkesutbildning i den utsträckning, vari behov därav kan föreligga eller uppkomma, och härför erforderliga anordningar torde kunna träffas utan att organisationen kompliceras.

Under hänvisning till vad vi sålunda anfört få vi hemställa,

att riksdagen ville i princip besluta om inrättande av en överstyrelse för yrkesutbildningen i enlighet med huvudlinjerna i verkstadsskoleutredningens förslag,

likaså i princip besluta, att elevstipendierna vid de centrala verkstadsskolorna skola utgå med 60 kronor i tredje, 40 kronor i andra samt 20 kronor i första behovsgraden, samt

att detta beslut träder i kraft på enahanda sätt och vid samma tidpunkt som beslutet vid 1939 års riksdag angående stipendier till elever inom den lägre lantbruksundervisningen, och

att riksdagen måtte besluta, att verkstadsskolorna principiellt skola stå öppna för kvinnlig ungdom.

Stockholm den 5 mars 1941.

Bertil Ohlin.

Sam Larsson.

Elon Andersson.

E. A. Lindblom.

B. v. Stockenström.

John Björck.

P. J. Näslund.